

HIÁNY- ÉS TOBBLETSZAKMÁK VAJDASÁG TÉNYLEGESEN MUNKANÉLKÜLI SZAKKÁDEREI KÖRÉBEN

Előzetes megjegyzések

Vajdaságban a munkanélküliség az utóbbi időben nagyarányú és állandóan növekvő irányzatot mutatott, és 1977 végén elérte az utóbbi 10 éves időszak csúcspontját. Az az adat, mely szerint 1977. dec. 31-én 79 647 dolgozó keresett munkát, s köztük 34 000 különböző diplomával rendelkező szakember, arra figyelmeztetett bennünket, hogy sokkal kevesebb a munkahely, mint a foglalkoztatási érdekközösségekre nyomást gyakorló elhelyezkedésre váró munkaerő száma. Ez a körülmény feszült helyzetet teremtett a tartomány társadalmi-gazdasági szerkezetében, és a munkanélküliség kérdését a további gazdasági fejlődés elsődlegesen megoldásra váró problémájává emelte.

A foglalkoztatás és a munkanélküliség terén felvetődő félreértések és gyanakvások csak azért törtek a felszínre, mert a foglalkoztatás öngazgatási érdekközösségek nyilvántartásán egyforma elbírálásban részesültek azok a személyek, akik ténylegesen munkanélküliek voltak, és azok, akik munkát kerestek. A dolgozók e két kategóriájának a kiegyenlítése nem tükrözte a valós helyzetet a társadalmi fejlődésnek ebben az igen érzékeny szakaszában, azonkívül nem volt lehetőség befolyásolni és elemezni a foglalkoztatás és az ideiglenes munkanélküliség felszámolását célzó jelenségek közti összefüggéseket sem.

A foglalkoztatás közös alapjairól szóló tartományi társadalmi megállapodással (amely 1978. 03. 28-án lépett hatályba Vajdaság területén) a foglalkoztatási öngazgatási érdekközösségek szakszolgálatai ez év első felében jutottak az első pontos adatokhoz. Megállapították, hogy kik a ténylegesen munkanélküliek, ezek milyen szakképzettséggel rendelkeznek, milyenek az anyagi körülményeik és az egyéb sajátságai, amelyek jelentősen megkönnyítik a ténylegesen munkanélküliek helyzetének az áttekintését. A tényleges munkanélküliség megállapításáról szóló társadalmi megállapodás alapvető kritériumai: a vagyoni helyzet, a felkínált

munkahely elutasítása, a szakmai képzés és átképzés elutasítása, pontatlan adatok szolgáltatása stb.

Az egységes szerkezetbe foglalt nyilvántartás valamivel kedvezőbb képet mutat a munkanélküliek összlétszámáról, de még így is lesújtóak a munkanélküliek megoszlásáról szóló adatok, mert még mindig sok az olyan fiatal és iskolázott szakember, aki nem tud elhelyezkedni. Úi. a rendes iskoláztatás folyamán szerzett diplomájuk nem egyezik a keresett foglalkoztatásokkal, ezért az ő munkába állításuk is kérdéses. A többlétszakkmával rendelkező nagy számú szakember nemcsak Vajdaság sajátossága. A foglalkoztatás terén elért tudományos eredmények felszínre vetették a munkanélküliség néhány alapvető jellemvonását is, s ezek a tartományra is vonatkoznak. Az anyagi és technikai alapok, a társadalmi-gazdasági fejlődés, de különösen a korszerű tudomány és technika vívmányainak az alkalmazása jelentős hatást gyakorolnak a munka tartalmának és jellegének a megváltoztatására, a munkásoknak a munkamegosztásban elfoglalt helyzetére, az erőteljes foglalkoztatásra stb. Ezek a gyors változások és a (társadalmi és egyéni) munkamegosztások idézik elő azokat az ellentmondásokat, amelyek az emberek iskolai végzettsége és későbbi foglalkozása között fennállnak. A munka objektív világában, a termelő és munkafolyamatokban különböző munkakörök keletkeznek, valamint azok kombinációi állnak elő és váltakoznak. Ebből kifolyólag az embernek saját magának kell továbbfejlesztenie saját munkáját. S elhelyezkedése érdekében be kell illeszkednie — az előzőekkel összhangban vagy velük ellentétben — a valós munkakörülményekbe. Ezért van szükség a szakemberek új munkakörének, valamint szakmai képzésük tartalmának és megszervezésének az állandó (adaptálására) alakítgatására és (újraadaptálására) újraelakítására.

El kell fogadnunk tehát azt a tényt, hogy a dolgozók szakosítási folyamata mellett fennáll a más szakmára való átképzés és az eredeti szakmára való visszaképzés folyamata is. Ez azt jelenti, hogy az ún. többlétszakkmához tartozó dolgozókat át kell képezni a hiányszakkmára, mégpedig az ún. munkásfoglalkozásokra. A néhány ezer (kb. 7000) különböző szakirányú végzettségű technikus, vagy a néhány ezer (kb. 4000) kereskedő számára nincs más választás, mint jó részük átképzése más szakmára, mivel saját szakmájukban már évek óta nem jutnak álláshoz. Így lesz ez valószínűleg mindaddig, amíg a szakirányú oktatás eredményei nem mutatkoznak.

Az élet és a foglalkoztatás körülményeivel kapcsolatos változásoknál különösen fontos tényező, hogy az embereknek a különböző munkakörökhöz való viszonyulása többé-kevésbé módosítható az új munka körülményeinek és föltételeinek megfelelően, anélkül, hogy az károsan hatna azok személyiségének az egészére.

Az embereknek bizonyos tevékenységekre való predesztináltságát a helyes vágányra terelni különösen akkor fontos, ha a meghatározott szakmai végzettséggel rendelkező fiatalokat és felnőtteket közvetlenül akarjuk foglalkoztatni. Ez lényegében a munkaképesség meghatározásá-

ra és értékelésére szolgáló tevékenység, ami függ a foglalkozások rendelkezésre álló kombinációjától és egyezőségétől, meghatározott pedagógiai és didaktikai intézkedések segítségével össze lehet egyeztetni. A foglalkoztatás folyamatának a struktúráját tehát a munkaképesség feltárása, a munka követelményeinek a meghatározása és az átképzési program kidolgozása képezi.

A tényleges munkanélküliség jellegzetességei

A tényleges munkanélküliség meghatározása céljából hozott társadalmi megállapodás alapvető szempontjainak az alkalmazása pontos adatokat szolgáltatott a ténylegesen munkanélküliek és a munkát keresők számáról.

K I M U T A T Á S

a munkát kereső személyek és a ténylegesen munkanélküliek számáról
(1978. 07. 31-i adatok)

A munkanélküliek profilja	A) A nyilvántartott munkát kereső személyek	B) A ténylegesen munkanélküliek	Összesen A + B
Foglalkozás nélküli dolgozók	3 882	30 673	34 555
Betanított munkás	1 041	7 828	8 869
Szakképzett munkás	692	13 846	14 538
Középiskolai végzettségű dolgozó	524	12 635	13 159
Főiskolai végzettségű dolgozó	33	853	886
Egyetemi végzettségű dolgozó	39	806	846
ÖSSZESEN	6 211	66 641	72 852

(Vajdasági Foglalkoztatási Ünigazgatási Érdekközösség 11. sz. táblázat, 589—641. old.)

A fenti kimutatásból a következő következtetéseket vonhatjuk le:

a) A ténylegesen munkanélküli személyek számának a csökkenése elenyésző: 6211;

b) A ténylegesen munkanélküliek megoszlása kimondottan kedvezőtlen. A ténylegesen munkanélküliek összlétszámából (66 641) a különböző kategóriájú szakképzettséggel rendelkezők e számnak csak az 54%-át alkotják, azaz 35 968 dolgozót. E munkanélküliség negatív gazdasági következményei sokrétűek. Komolyan fölmerül az a kérdés, lehetséges-e, hogy már ilyen szakember-túltengésben szenvednénk, különösen ami a középiskolai végzettséget (13 846) és a szakképzett munkásokat (12 635) illeti. Mivel az érintett szakemberek többsége már jónéhány éve vár el-

helyezésre, ebből arra a következtetésre juthatunk, hogy azok olyan szakképesítéssel rendelkező szakemberek, akikből felesleg van és iskoláztatásuk nem volt arányban a valós társadalmi szükségletekkel, mivel a kaderszükségleti terv hiánya miatt a káderképzés többé-kevésbé a véletlenre volt bízva, azaz tervszerűtlenül folyt.

Igaz, hogy az oktatási politika nem alapulhat kizárólag csak egy követelményen, akár a szükséges káder egyértelmű tervezéséről, akár az 1980-ig kimutatott kaderszükséglet összességéről van szó. A lakosság műveltségi színvonalának az egészében vett felemelésének oktatási politikánk alapvető célját kell képeznie. Ennek megvannak a demográfiai, szociális, kulturális, társadalmi és egyéb természetű megbízhatóan igazolt okai, amelyeknek a bővebb kifejtése nem tartozik tanulmányunk tárgyához. Azonban arra is gondot kell fordítani, hogy ez a politika a reális anyagi és káderkeretek között mozogjon, és szem előtt tartsa a társult munka, illetőleg az egész gazdaság szükségleteit. Ha az oktatás kiterjesztése nem a gazdaság szükségleteinek a kielégítésére irányul, könnyen kerékkötőjévé válhat a gazdasági fejlődés ütemének, mivel a társadalmi-gazdasági fejlődés nem tudja befogadni a szakemberek korlátlan tömegét. A kínálat és kereslet komoly eltérése esetében sok diplomás szakember nem tud elhelyezkedni, illetve kénytelenek olyan munkát is elfogadni, amely nem felel meg sem szakképzettségüknek, sem az elképzeléseiknek. Az ilyen aránytalanságok következményeit az egyének ugyanúgy viselik, mint a gazdaság, illetve az egész társadalmi közösség. Ha a megfelelő társadalmi-gazdasági kritériumokat kiterjesztenék az oktatás egész rendszerére, az említett negatív következményeket a minimumra csökkenthetnénk.

c) A foglalkozás nélküli ténylegesen munkanélküli dolgozók száma ugyancsak jelentős, 30 673 dolgozóról van szó. Ennek a kategóriának a fő jellemvonása az, hogy az idetartozó dolgozók túlnyomórészt falusiak (16 325), azaz a szakképzetlen munkanélküliek összlétszámának az 53%-a. Ez az adat arra figyelmeztet, hogy falun tovább folyik a lakoságnak a faluról való menekülése, továbbá hogy a mezőgazdaságból való elvándorlás más ágazatokba még sokáig időszerű lesz. Anélkül, hogy részletesebben belemélyednénk e folyamat objektív törvényszerűségeibe, csak annyit jegyezhetünk meg, hogy a technika és a technológia újdonságainak az alkalmazása a társadalmi és a magángazdaságokban mindinkább felváltja az élőmunkát, érthető tehát, hogy csökken az állandó és az idenyjellegű agrármunkaerő-szükséglet.

A lakosság munkaképes rétegének a gazdasági változásait felölelő problémáról hazánkban több tanulmány és tudományos értekezés jelent meg, ezek közül különösen kiemelnénk M. Macura és dr. Ilijas Bošnjović elemző munkáit. Ők hangsúlyozzák, hogy ezt minden országban kivétel nélkül a történelmi szükségszerűség hozza magával, és hogy a gazdasági fejlődéssel párhuzamosan a lakosság szakkáder-összetétele módosul, ui. a nem mezőgazdaságban dolgozókhöz viszonyítva csökken a mezőgazda-

ságban dolgozók száma.¹ Azonkívül, hogy rámutatnak a lakosság összetételét érintő változás jellegzetességeire, történelmi szükségszerűségére és útjaira, Macura még néhány kísérő jelenségre is rávilágított. A mezőgazdasággal foglalkozó aktív lakosságnak a csökkenése veszélyezteti a termelést, amennyiben e termelői ágazatban nem növekszik az aktív lakosságnak a más termelői ágazatokba való átszivárgásánál gyorsabban a termelékenység. Mivel az elvándorlás rendszerint a lakosság fiatalabb részét és a férfiakat érinti, a mezőgazdaságban különösen a kor és nem szerinti összetétel romlik, mert a nőkre és az idősebb nemzedékre hárul a munkavégzés.² Amennyiben a mezőgazdaság gépesítésének az üteme az emberi munkaerő felváltása céljából nem követi a munkaerő-elvándorlást, ez negatívan fog hatni a termelésre, és csökken a területi egy-egyenkénti terméshozam is.

A hiány- és többletszakmák foglalkozás szerinti megoszlása

Vajdaság aktív lakossága társadalmi-gazdasági összetételének a változásaival párhuzamosan változik a foglalkoztatott és munkanélküli káder szakképzettségi és foglalkozási összetétele is. A modern technikai eszközök és a munkahelyek követelményei közvetlenül kihatnak az egyes foglalkozások különböző szakképzettségű káderszükségletének a növekedésére, ugyanakkor előidézik a többletszakmák jelentkezését is, amennyiben a káderképzés nincs összhangban a munka újabb követelményeivel.

A termelőerő és a technikai fejlődés előrehaladásától függően változik a munka jellege is, amellyel az ember foglalkozik, változik az ember szerepe és helyzete a termelés folyamatában, és változik a munkaeszközökhöz való viszonya is. A fejlett országok tapasztalatai azt mutatják, hogy a munka jellegét megváltoztató technológiai újdonságok alapvető tényezőként szerepelnek a hiány- és többletszakmák megoszlásában. Például amikor az egyetemet végzett klasszikus munkakörökben (jog, egészségügy, tanügy, képzőművészet stb.) egyszer eléri a megfelelő szintet, a kereslet csupán a népesedés növekedése arányában növekszik, míg a termelő munkakörökben (mérnök, közgazdász, kutatókáder stb.) a kereslet progresszívan nő.¹

Nehéz megállapítani, hogy meddig tekinthető a munkanélküliség normális jelenségnek, illetve egy meghatározott foglalkozáson belül hány munkanélküli lehet az adott pillanatban fölösleges szakember. Állandóan

¹ Dr. Ilijas Bošnjović: Bosznia és Hercegovina lakossága és munkaereje gazdasági összetétel szerinti átalakulása 35—36. old. Szarajevó, 1966.

² Ugyanaz

³ Például az USA-ban az utóbbi 50 évben a következő foglalkozásúak száma nőtt meg: a jogászoké 170%-kal, az orvosoké 180%-kal, a fogorvosoké 250%-kal, az állatorvosoké 175%-kal, a tanároké 285%-kal, az újságíróké 290%-kal, a művészek és zenészek száma 22%-kal, a mérnököké 1450%-kal, a közgazdászoké 1690%-kal és a tudósoké 4000%-on felül. Az adatokat a Vajd. SZAT hosszú távú fejlesztési koncepciója c. tanulmányból vettük (Közgazdasági Intézet Bg., 1971. 136. old.)

beszélhetünk olyan dolgozókról, akik változtatják a foglalkozásukat, illetve a munkahelyüket, és az ún. vándorló szakemberek közé tartoznak. Tekintet nélkül mindezekre a körülményekre, azt mondhatjuk, hogy a többlétszámúval rendelkező szakemberek olyan profilt jelentenek, amelyből több van, mint a rendelkezésre álló munkahelyekből, és amely szakemberek az elkövetkező néhány évben nem tudnak elhelyezkedni a saját szakmájukban. Megkíséreltük néhány példa alapján levonni a következtetéseket a többlétszámúval rendelkező szakemberekkel kapcsolatban.

A) A középiskolai végzettségű ténylegesen munkanélküli szakemberek létszámalakulása
(1978. 07. 31.)

Foglalkozások	A munkanélküliek száma
Mezőgazdasági technikus	1 206
Gépésztechnikus	1 077
Vegyésztechnikus	1 089
Építészmunkás	370
Közgazdasági technikus	1 639
Egészségügyi technikus	767
Gimnáziumi érettségivel	5 075
Esztergályos	566
Géplakatos	691
Automechanikus	1 199
Szabó	1 432
Textilmunkás	590
Fodrász	951
Elárúsító (kereskedő)	3 454
Pincér-szakács	629
Egyéb	5 746
ÖSSZESEN	26 481

(Vajdasági Foglalkoztatási Öngazgatási Érdekközösség, 11. sz. táblázat, 589—641. old.)

Itt túlnyomórészt azokat a foglalkozásokat sorolták fel, amelyek számukat tekintve kimondottan többlétszámúakat jelentenek, és foglalkoztatásuk a közeljövőben is kérdéses lesz. U. i. ebben az évben fejezte be középiskolai tanulmányait a régi tanterv szerint az utolsó generáció. Az ehhez a generációhoz, valamint az előbbiekhöz tartozók is részben munkába álltak, részben folytatják tanulmányaikat az egyetemen, részben

pedig munka nélkül maradtak, és a tényleges munkanélküliek említett táborát szaporítják. Föltételezzük, hogy a szakirányú oktatással (az első nemzedék a következő évben fejezi be tanulmányait) a tanulók jó részét a társult munka szükségletei felé sikerült irányítani, és hogy nem jön létre aránytalanság (legalábbis nem olyan mértékben, mint eddig) a szakemberképzés és a társadalom szükségletei között. Ha reális tényként fogadjuk is el ezt a föltételezést, továbbra is komoly gondot okoz a meglévő munkanélküli szakkáder munkába állítása.

Megkísérelünk konkrét adatokból levonni bizonyos következtetéseket, amelyek figyelmeztetnek bennünket bizonyos meghatározott foglalkoztatói ágazaton belüli szakkáder elhelyezésének a nehézségeire, sőt lehetlenségére:

1. A mezőgazdasági technikusok iránti középtávú szükséglet (1976—1980-ig), amelyet a társult munka szükségletei alapján mutattunk ki, 1022 személyre vonatkozik, és 1980 végéig még 511 ilyen szabad munkahely lesz, habár több mint 2 éve folyik e szükségletek kielégítése. Jelenleg a tényleges munkanélküliek nyilvántartása 1206 mezőgazdasági technikust tart nyilván. Ez az jelenti, hogy már nagy számú mezőgazdasági szakemberrel rendelkezünk (700), és még több várható, mert még két olyan nemzedék fogja befejezni tanulmányait a középtávú terv végéig, amely nem tud elhelyezkedni. Gyakran felvetődik a kérdés, hogy talán nem volt reális a társult munka középtávú kaderszükségletének a tervezése. Az effajta érvelések nem állják meg a helyüket, mert az élet és a gyakorlat a kaderszükséglet eddigi realizálásában szemmel láthatóan igazolja, hogy a fenti szakemberek foglalkoztatása a kimutatott középtávú szükségletekkel összhangban történik, és hogy a gazdaság nem tudta befogadni az összes végzett tanulót, és azokat sem tudja majd teljes egészében befogadni, akik az elkövetkező időszakban fejezik be tanulmányukat. A mezőgazdasági technikusok és egy egész sor egyéb foglalkozású munkanélküli szakember nagy száma igen meggyőzően illusztrálja ezt az állítást.

Semmivel sem jobb a gépésztechnikusok helyzete. Itt a munkanélküliek száma (1077) sokkal több, mint a kimutatott középtávú szükséglet összessége (856), vagyis 1980 végéig csak 420 új gépésztechnikus kell. Ugyanez a helyzet a vegyésztechnikusokkal is, akikből 1089 található a munkanélküliek nyilvántartásában, s a társult munkának a középtávú terv végéig csupán 385 ilyen képzettségű dolgozóra lesz még szüksége. Külön problémát jelentenek a gimnáziumot végzettek, mert ezt a profilú munkaerőt tulajdonképpen nem is keresi a társult munka, pedig belőlük 5075 van a munkanélküliek nyilvántartásán

2. Ami pedig az ún. szakképzett munkások munkanélküliségét illeti, az egyes foglalkozási ágazatokban nagyon aggasztó a helyzet. Csak néhány mutatót sorolunk fel, amely arra figyelmeztet, hogy egyes foglalkozási ágazatokban sokkal több szakember van, mint amekkora szükségletet a társult munka az egész középtávú tervidőszakra igényelt. Példaképpen itt is kiemelünk néhány ágazatot. A társult munkának 1980 végéig 1500

elárusítóra lesz szüksége, viszont a ténylegesen munkanélküliek nyilvántartásán már most 3454 elárusítót tartanak számon. Felvetődik a kérdés, hány tanulót kell akkor erre a szakmára irányítani, amikor szemmel láthatóan még azoknak az elhelyezése is lehetetlen, akik munka nélkül vannak, vagy pedig most végzik a tanulmányaikat. Ha a munkanélküli szakkáder száma nyilvánvalóan meghaladja a kimutatott szükségletet (ebben az esetben ez tagadhatatlan, mivel a munkanélküli elárusítók száma évről évre nő), nagyon kevés esély van rá, hogy az évi átlagos számú végzett tanuló bekapcsolódjon a munka folyamatába. Vagy ha a társult munka 1980 végéig 465 autómekanikust keres, a munkanélküliek nyilvántartásán pedig 1199 ilyen jellegű szakkáder található (háromszor több a szükségesnél), akkor valóban gondolkodni kell azon, ésszerű-e ezt a szakmát választani a szakirányú középiskola III. osztályába való beiratkozáskor. Nyilvánvaló főleg van a szabószakmában is — 1980 végéig 500-ra lenne szükség, míg a munkanélküliek nyilvántartásán 1432 található (háromszor több a szükségesnél); a fodrászok iránti szükséglet 1980 végéig szinte szimbolikus, a nyilvántartáson már 951 dolgozó található, nem számítva azokat a generációkat, amelyek a középtávú tervidőszak végéig fogják befejezni tanulmányaikat

3. Anélkül, hogy részletesebben belemélyednénk a többletszakmához tartozó szakemberek megállapítása céljából az egyéb foglalkozások kínálata és kereslete közötti aránytalanság elemzésébe, már levonhatjuk azt a következtetést, hogy elengedhetetlen szükség van a tanulók pályaválasztási eloszlásának a folyamatos kiigazítására a szakirányú középiskola III. osztályába való beiratkozáskor. Egyes foglalkozási ágazatokban (a fémszakmákban) a tanulók száma növekedne, ui. most nagy hiány érezhető e téren, míg más foglalkozási ágazatokban ez a szám a reális keretek közé szorulna. Így pl. a társult munkának a középtávú tervidőszakban 3385 lakatosra, 1469 motortekercselőre, 1128 formaöntőre, 687 hegesztőre, 656 marósra, 581 csiszolóra stb. lenne szüksége, viszont a munkanélküliek nyilvántartásán jóformán nincs is ilyen szakember, ami azt bizonyítja, hogy ez a káder „kapós”, vagyis hogy ezekre a szakemberekre a társult munkának föltétlen szüksége van, és hogy elhelyezésük nem okoz problémát. Eszerint csak a fiatalok jól átgondolt pályaválasztási irányításának a segítségével tudjuk összehangolni a fenti iskolában tanuló szakképzett dolgozók és a különböző foglalkozási ágazatok szakembereinek az összlétszámát a társult munka kimutatott szükségleteivel.

B) A főiskolai és egyetemi végzettségű ténylegesen munkanélküli szakemberek száma
(1978. 07. 31.)

Foglalkozás	A munkanélküliek száma
<i>Egyetemi végzettséggel</i>	
Okl. mezőgazdasági mérnök	90
Okl. vegyészmérnök-technológus	55
Okl. vegyészmérnök	32
Okl. gépészmérnök	27
Okl. élelmezési mérnök-technológus	15
Okl. közgazdász	25
Okl. jogász	120
Középfiskolai tanár (különböző szakos)	238
Orvos	80
Fogorvos	30
Egyéb	94
Az egyetemi végzettségűek összlétszáma	806
<i>Főiskolai végzettségűek</i>	
Mezőgazdasági üzemmérnök	46
Üzemi gépészmérnök	88
Élelmezési mérnök-technológus	37
Közgazdász-kereskedelmi szakember	177
Ált. isk. tanár (különböző szakos)	283
Egyéb	222
A főiskolai végzettségűek összlétszáma	853

Adatközlő: Vajdasági Foglalkoztatási Öngazgatási Érdekközösség 11. tábl. 589—641. old.

Ha figyelmesen szemügyre vesszük a főiskolai és egyetemi végzettségű munkanélküli szakemberek foglalkozási megoszlását, megállapíthatjuk, hogy a fenti profilú szakemberek mennyiségileg nem tekinthetők többlétszakházhoz tartozóknak, mint ahogy az az egyes középiskolai foglalkozások esetében fennáll. Ui. „fölösleges” egyetemi végzettségű káderről beszélni a jelenlegi helyzetben, több okból is, indokolatlan lenne. Így pl. a mindennapi hírközlő eszközökből (televízió, rádió és sajtó), valamint szakszolgálatunk és más szakszolgálatok szakmai elemzéséből ki-

tűnik, hogy sok munkahelyet, mind a termelő, mind a nem termelő ágazatokban olyan személyek foglalnak el, akiknek nincs meg a megfelelő szakképzettségük. Közösségünk társadalmi-politikai szervei rendszeresen kihangsúlyozzák a foglalkoztatottak szakképzettségi megoszlása javításának szükségességét. Továbbá a kimutatott középtávú káderek szükségletek ugyancsak aláhúzzák a fenti szakképzettségűek nagy számának a hiányát. Végül a pályázat útján nem betöltött munkahelyek a legjobb mutatói annak, hogy ebből a káderből nincs elegendő, és nem is lesz elég a közeljövőben sem.

A fenti megfigyelések mellett még kiemelhetnénk bizonyos megállapításokat. A legnehezebb a helyzet az oktatásügyi dolgozók esetében, mivel objektív okok miatt (a születési arányszám csökkenése, a módosított tanterv) nincs lehetőség, legalábbis jelenleg, 238 középiskolai tanári és 283 általános iskolai tanári munkahely biztosítására. Ennek a problémának, a megoldásához a társadalmi tényezők komoly összefogására és pénzeszközök biztosítására lenne szükség, hogy átképezhessük ezeket a szakembereket olyan foglalkozásokra, amelyekkel el tudnának helyezkedni. Azonban a többi szakma esetében nem mondhatnánk, hogy a munkanélküliség oka a szabad munkahelyek hiánya. Ha pillanatnyilag nincs is megüresedett munkahely az egyetemi végzettségű munkanélküli szakember lakóhelyén, az nem jelenti azt, hogy nincs ilyen munkahely tartományunk más helységében, vagy pedig Jugoszlávia más területén. Példaképpen kiemelünk néhány adatot. A tényleges munkanélküliek nyilvántartásán 80 orvos található. A lakosság óriási hányada vár egészségügyi ellátásra távol az egészségügyi központoktól. Hogy a falun élő polgároknak biztosítsa az orvosi ellátást, a Vajdasági Foglalkoztatási Önigazgatási Érdekközösség 42 külföldi állampolgárságú orvossal való munkaviszony megkötéséről hozott érvényes végzést. Ez csak akkor lenne érthető és logikus, ha valóban nem lenne ilyen szakember a munkanélküliek között. Vagy pedig a belterjes mezőgazdasági termelés időszakában 90 okleveles és 46 üzemi agrármérnök nem talál munkát. Vagy amikor majd minden társultmunka-szervezetnek szüksége van jogászra, 120 okleveles jogász található a munkanélküliek nyilvántartásán. Valószínűleg megvannak az objektív okai annak (a család, betegség, iskolás gyermekek, a házastárs már a lakóhelyen dolgozik), hogy egyes személyek nem hagyhatják el azokat a városközpontokat, ahol a legnagyobb számú ilyen munkanélküli szakembert tartanak nyilván. Ez azonban semmiképpen sem vonatkozhat azokra a fiatalokra, akik alighogy befejezték tanulmányaikat, bármilyen áron és csökönnyösen arra várnak, hogy a nagy városközpontokban jussanak szabad munkahelyhez.

Anélkül, hogy részletesebben elemeznénk azokat a középtávú káderek szükségleteket, amelyeket a társult munka kimutatott a főiskolai és egyetemi végzettségűek iránti igényével kapcsolatban, csak annyit mondhatunk, hogy egyes foglalkozási ágakban még hosszú ideig nem lehet kielégíteni a kimutatott szükségleteket. Komolyan fölvetődik az a kérdés, hogyan lehetne biztosítani a gazdasági és társadalmi tevékenységeknek

bizonyos számú olyan kádert, amelynek a képzésére nincs lehetőség, mivel megszűntek az effajta szakembereket képző főiskolák. U. i. a társult munkának 782 főiskolai végzettségű jogászra és szociális gondozóra, 367 főiskolai végzettségű egészségügyi technikusra, 411 főiskolai végzettségű mérnökre és 253 főiskolai végzettségű mezőgazdasági mérnökre lenne szüksége, a tartományunkban azonban nincsenek olyan oktatásügyi intézmények, ahol ezek képzését végeznék, mivel a megfelelő egyetemeken sem vezették be a lépcsőzetes főiskolai oktatást. Hogy ez a káder valóban a hiányszakmához tartozik, bizonyítja az az adat is, hogy ezek a foglalkozási ágak nem találhatóak meg a munkanélküliek listáján (különösen a jogászok és a főiskolát végzett egészségügyi technikusok), vagy pedig nagyon kevés van belőlük. Az oklevelet szerzett egyetemi végzettségűek ötéves átlaga szerint a kimutatott középtávú szükségleteket okleveles közgazdászokkal, mérnökökkel (építész, elektro- és gépészmérnökök), technológusokkal és orvosokkal csak 11-től 23,5 év eltelte után lehet véglegesen kielégíteni a foglalkozástól, illetve az egyetemtől függően, amennyiben az egyetemi tanulmányok hatékonysága nem növekszik.

Az alábbiakban bemutatjuk azokat az összehasonlító adatokat, amelyekből kitűnik, hogy mekkora az egyes magas szakképzettséget követelő foglalkozási ágazatok középtávú szükségletei és mennyi időre van szükség, hogy az érintett kádert kiképezzék a megfelelő egyetemeken.

Az egyes foglalkozási ágazatokban kimutatott
egyetemi végzettségű szakember-szükségletek

Foglalkozás	Az 1976—80-ig tartó időszakban szükséges szakemberek száma
Okleveles közgazdász	2 286
Orvos	975
Fogorvos	156
Okl. mezőgazd. mérnök az összes ágazatokra	798
Okl. jogász	1 372
Okl. gépészmérnök	1 081
Okl. elektrotechn. mérnök	378
Okl. építészmérnök	338
Okl. technológus az összes ágazatokra	746
Egyéb foglalkozások	2 466
Az össz-szükségletek	10 596

Forrás: Vajd. Foglalkoztatási Ünigazgatási Érdekközösség — SPK — 4. tábl.

Csak néhány olyan profilt soroltunk fel, amely után az 1976—1980-ig terjedő időszakban növekszik a kereslet. Az összlétszámból, a 10 596-ból a termelő csoportoknak 6567 diplomás szakemberre lesz szüksége, s nem termelő ágazatoknak pedig 4029-re (62% : a 38%-hoz). A százalékban kifejezett arányok egészen más képet mutatnak azoknál a foglalkozások-

nál, amelyeket a középtávú terv legkeresettebb foglalkozásaiként mutatuk ki:

okl. közgazdász a termelő ágazatok szükségleteire	76%
okl. mezőgazd. mérnök a termelő ágazatok szükségleteire	94,2%
okl. jogász a termelő ágazatok szükségleteire	50,3%
okl. gépészmérnök a termelő ágazatok szükségleteire	93,6%
okl. elektromérnök a termelő ágazatok szükségleteire	83,9%
okl. építészmérnök a termelő ágazatok szükségleteire	77,6%
okl. technológus mérnök a termelő ágazatok szükségleteire	99,4%

A fenti adatokból a következőket vonhatjuk le:

— A legnagyobb szükséglet azokban a foglalkozási ágazatokban jelentkezik, amelyeket a közgazdasági karon képeznek: 2285; a műszaki tudományok karán: 1797 (okl. gépész-, elektrotechnikai és építészmérnök), a jogi karon: 1372; az orvosi karon: 1131 (orvos és fogorvos); a mezőgazdasági karon: 798 és a technológiai karon: 746.

Az újvidéki egyetem II. fokozatán diplomált rendes és rendkívüli hallgatók száma

Iskolaév	Közgazd.	Orvosi	Mezőgazd.	Jogi	Műszaki	Technológiai
1972/73.	94	93	106	146	57	63
1973/74.	172	83	114	192	77	77
1974/75.	113	99	111	228	72	47
1975/76.	255	101	156	296	86	72
1976/77.	272	118	136	369	87	76

Forrás: Az Újvidéki Egyetem statisztikai adatai.

Az Újvidéki Egyetemen diplomált hallgatók évi átlaga és a szükséges káder képzésének az ideje

Egyetem	Az évente dipl. átlaga (nappali és lev. tag.)	Az 1976—80-ig szükséges káder száma	A középtávú szükséglet képzési ideje (év)
Közgazdasági	181	2 286	12,5 év
Orvosi	99	1 131	11,5 év
Mezőgazdasági	125	798	6 év
Jogi	246	1 372	5,5 év
Műszaki tud.	76	1 797	23,5 év
Technológiai	67	746	11 év

Fordította *Bosznai Rozália*

Rezime

Suficitarna i deficitarna zanimanja nezaposlenog stanovništva Vojvodine

Od ukupnog broja stvarno nezaposlenih kadrova nekvalifikovani radnici čine 46% ili 30.673 radnika. Ovi radnici su bez zanimanja; oni su nestručni i motivaciono nepripremljeni za uključivanje na bilo kakve radne zadatke i poslove u organizaciji udruženog rada. Njima je neophodna pomoć u vidu stručnog osposobljavanja za nivo priučenog ili specijalizovanog radnika u cilju produktivnog zapošljavanja. Danas skoro i nema poslova za koje nije potrebna minimalna stručnost i stepen obrazovanja, pa pripremanje radnika — stručno osposobljavanje mora da čini bitnu funkciju u organizovanom posredovanju pri zapošljavanju.

Podaci o strukturi nezaposlenih stručnih kadrova upozoravaju da je kontingent ovih lica vrlo velik i broji 35.968 radnika na svim nivoima kvalifikacija ili 54% ukupne nezaposlenosti. Ovo je jedan od najsnažnije izraženih problema na području zapošljavanja. Uzroci nastanka te problematike su mnogobrojni, kompleksni i međusobno snažno isprepleteni. Bez obzira na takvo preplitanje različitih uzroka koji utiču na postojeću suficitarnost treba reći da su u najtežoj situaciji neka zanimanja srednje stručne spreme i škole za kvalifikovane radnike. Dominiraju kao suficitarna zanimanja poljoprivredni tehničari (1.206), mašinski tehničari (1.077), hemijski tehničari (1.089), maturanti gimnazije (5.075) i dr. Ništa lakša situacija nije ni kod nekih zanimanja za kvalifikovane radnike. Naročito je izražen suficit kod prodavaoca (3.454), krojača (1.432), automehaničara (1.199), frizera (951) i drugi tako da je njihovo zaposlenje dovedeno u pitanje, čak, i u dogledno vreme.

Prekvalifikacija suficitarnih kadrova sa srednjom stručnom spremom koji u svome zanimanju ne mogu naći posao predstavlja jedinu alternativu bržeg uključivanja tih kadrova u proces rada. Na ovaj način bi se ublažio problem suficitarnih zanimanja, a istovremeno bi se rešavalo pitanje deficitarnih profila i neusklađenosti između obrazovanja kadrova i potreba udruženog rada za kadrovima.

Kada se posmatraju potrebe Vojvodine za stručnim kadrovima više i visoke spreme može se zaključiti da u ovom trenutku nema suficitarnih kadrova, već naprotiv, veliki broj zanimanja i dalje će biti deficitaran, jer obrazovne institucije neće biti u stanju da relativno brzo osposobe tako veliki broj potrebnih kadrova. Izraziti deficit se, naročito, oseća u kadrovima tehničkog, ekonomskog i medicinskog smera.

Summary

Surplus and Lack of Professions in the Unemployment Structure of Vojvodina's Inhabitants

From the total amount of unused labour, 46% or 30.673 workers are without any qualification. These workers are without a profession. They are not skilled and not prepared for their adaption to any kind of work process

in the organizations of associated labour. They need help in the sense of their training in order to bring them up to a level of hastily trained or specialized worker, so they could be efficiently employed. Today there are no jobs which could be performed without the minimal skill or level of education; According, to this fact, the training to workers has to be a basic function in the organized intervention on unemployment.

The data on the structure of unemployed skilled workers is also great, approx. 35968 or 54% of the total amount of unused labour. Their qualifications are of various levels. Their problem is more difficult and complex than the problem of unskilled workers. But even without considering the complexity of it we have to point out that the professions of high — school graduates are in the worst position. The dominating surplus professions are: agricultural technicians (1206), machine technicians (1077), chemical technicians (1089), graduates of grammar school (5075) etc. The position of other qualified workers is no better either. The surplus is outstanding at the following professions: salesmen (3454) tailors (1432) auto mechanics (1199), hairdressers (951) etc. Their employment in the foreseeable future is doubted.

The only way of enabling a faster speed of employment of workers with high — school qualification is retraining them for new professions which are not surplus. This may solve the problem of surplus professions and also the problem of lacking professions, caused by the discordance between the training structure and the demand of the organizations of associated labour.

Concerning the demands for undergraduates and college graduates there are no surpluses so far in Vojvodina. What's more we will be short of a great number of professions, because the institutions of education will not be able to provide the needed amount of experts in the near future. The shortage is the greatest in the following professions: technicians, economists and medicians.

(A. L.)